

اعجاز احمد، دانشجوی دوره دکتری

بخش فارسی، دانشگاه کشمیر سرینگر

سال ۲۰۱۲ میلادی -

”ویژگیهای شعر جدید فارسی“

فسانه گشت و کهن شد حدیث اسکندر

سخن نو آر که نو را حلاوتیست دگر

(فرخی)

قرن نوزدهم میلادی از لحاظ تحول سیاسی، اجتماعی، اقتصادی، فرهنگی و ثقافتی و از نظر تحریک نهضت های علمی و ادبی در همه جهان قرن دارای اهمیت و ارزش فراوان بوده است - برخورد اقتصادی و فرهنگی با غرب که از نیمه دوم قرن نوزدهم بشدت و به طور گسترده رو به فزونی گذاشت یکی از عوامل اصلی ممالک مشرق زمین و از جمله ایران در گذر از حیات سنتی به حیات نوین بود - ادبیات نیز تحت تاثیر این جریان قرار گرفت - نهضت های که در میدان علمی و ادبی در همه جهان روی نمودن چار در دنیای علم و ادب فارسی نیز تاثیر عمیق گذاشت و نتایج تابناک به بار آورده است - بر اثر همین تحول و تحریک اجتماعی و روابط نزدیکی ملت ها و کشورها با یکدیگر، مضامین تازه و نو و تجربیات جدید را گویندگان در گفته های خود جادادند و یک دوره جدید و تازه جوئی را بوجود آوردند - دوره جدید از لحاظ اجتماعی، فرهنگی و هنری با دوره قدیم خیلی تفاوت دارد چون شعرای قدیم از

جامعه و زندگی اجتماعی آنقدر متوجه نبودند ولی شاعر جدید نمیتواند از جامعه و مسائل جدید جامعه بی اعتنا و بی توجه بماند. شاعر جدید در روابط مختلف اجتماعی پرورش می یابد و در مسائل جامعه خود شرکت می ورزد و فکری کند که شعر از زندگی بوجود می آید و باید که او مسئولیت جامعه و فکر اجتماعی بشر جدید داشته باشد.

شعر جدید فارسی شعر جداگانه ای نیست بلکه با ماضی درخشنده خود پیوسته است. در پس پرده شعر جدید یکی دنیای آباد تاریخی، سیاسی، ملی، تهنذیبی و ثقافتی و محرکات جدید سائنسی و علمی وجود دارد. شعر جدید فارسی نه تنها در ایران بلکه در دنیای بیرون از ایران نیز اسباب بقای خویش تلاش کرد. شعر جدیداری این امتیاز است که از محدودیت بسوی لامحدودیت و از تنگنای بسوی وسعت و گشایش اقدام نمود. شعر جدید فارسی با همه زور و شور، تاب و توان و شان و شکوه شعر فارسی را در زندگانی وسیع انسانی و اجتماعی شامل نمود.

این امر مسلم است که شعر جدید نام یک عمل تفهیم، تجدید و تشبیر ادراک و حسیت تازه زندگانی بشری باشد. در عصر جدید آن اکتشافات سائنسی و هنری که در زندگانی انسان امروز پدید آمدند و گوینده شعر جدید را برای احاطه کردن این همه تبدیلیها و تقاضاهای جدید مسئولیت بزرگ پیش آمد و شعر جدید این زندگی پُر پیچ و انتشار آمیز را از خنده پیشانی استقبال نمود. شعر جدید از گوینده خویش می خواهد که وی از دقت بینی و ژرف نگاشتی تجزیه زندگی کرده اینطور تصویر شعری تخلیق بکند که موافق نفسیات انسان دوره جدید باشد. در شعر جدید عنصر تغزل یافته می شود ولی در آن هم جدت وجود دارد. شعر جدید در موضوع و اسلوب تقاضای جدیدیت می کند. در شعر جدید فارسی برای تکرار

مضامین هیچ جای نیست و هم قید قافیه بندی وجود ندارد. شاعر جدید همچو نه تقلید کوران نمی کند بلکه در شعر راه های تازه ای را تلاش می کند برای فهماندن همین جدت در شعر و کثر پرویز ناتل خانلری در تالیف خود بنام شعر و هنر، اینطور رقمطراز است:

«همه کسانی که با شاعری سروکار دارند در این نکته حلقه اند که تقلید و استقبال از قدما و تکرار مضامین که هر یک در فارسی هزاران بار مکرر شده ارزشی ندارد و باید در شاعری راه های تازه ای جست»

شعراي مزبور هم بحیث تقاضای آن زمان و مکان یک باب جدید شاعری را کشادند. آن طرز و روش شاعری که از زمان سعدی تا شعرای دوره متاخرین ایران به قبول آمده، از پسند افتاد. معنی آفرینی، خیال بندی، مضمون آرائی و محاسن صنایع لفظی و معنوی که اوصاف مخصوص پیشین بوده از بین رفت و سادگی بیان، اظهار حقیقت، بی باکی و بی تکلفی و مقصد آفرینی جای آن گرفت. درباره شعر نو دکتر محمد استعلامی در عبارت زیر ذکر کرده است:

«شعر نو بیانی است از واقعهای زندگی امروز و در این بیان سخن از اندیشه های تازه ورد حاضر گردانیهای نسل امروز و آنچه این نسل را سیراب می کند ضرورت دارد پذیرفتن چنین ضرورتی به شاعر اجازه می دهد که هر جا قید و بند جریان جویدار شعرش را از رفتن باز دارد بندها را بکشد و پیش برود»

فکری کنم که ارزش و اهمیت شاعران جدید از همین است که ایشان همراه جامعه مردم گام می دارند و کم و زیاده نمایند روح عصر هستند و آینه فرهنگ و پاسدار حقیقت هنری، طبیعی و انسانی می باشند شعراي جدید در شعر امروز فارسی مضامین مانند

مرگ اندیشی، نومیدی، اندوه تنهایی، خوف و هراس، وحشت و فکر جامعه و ملی را بکار می
برند و بعضی از شعرای نو پرداز این جور مضامین را محور اصلی شعر خویش قرار داده اند. شعر
جدید فارسی واقعیت تلخ زمانه را هم انعکاس می دهد و هم شوق و تیش حیات را به طرز مؤثر
اظهاری دهد.

نیما یوشیج را بایستی پیشرو و رهبر این مکتب نامید. نیما یوشیج پایه گذار مکتب نوین
شعر فارسی می باشد. نیما از کسانی است که نخستین بار تحول در شعر فارسی آوردند و بطور کلی
یک طرز و اسلوب جداگانه ای را بکار بردند. نیما چون بار اول تجربه شعری گفتن شعر نو کرد
و منظومه های مانند 'افسانه' را پیش آورد از سوی دوران سرشناس ادبیات در معرض شدید
ترین مخالفتها قرار گرفت و مردمان مخالف نیما شدند زیرا که این تجربه نواز لحاظ دیدن فقط
شعر نثرنما به نظری رسید کسانی که شعر قدیم را دوست داشتند و از خواندن و شنیدن آن
لذت می بردند خیلی ناراحت شدند ولی ایشان از این امر آشنائی نداشتند که این تازه جوی
و نو پردازی برای جامعه امروز لازم است و دارای، وزن، ترنم و موسیقی است ولیکن
با این همه مخالفتها نیما از روش و تصمیم خود باز نماند. شاعرانی مثل ایرج میرزا در شعر خودش
این ناراحتی را اینطور اظهار نمودند:

این جوانان که تجدد طلبند راستی دشمن علم و ادبند

همه شاعران که از روش قدما و پیشروان شعری گفتند بیشتر از ایشان نظم 'افسانه'

را سر مشق قرار دادند و طرفدار شعر جدید شدند. عبدالعلی دستغیب تذکر نیما کرده اینطور می

گوید:

'نیما شاعر مردم است و شاعر جامعه است. زیرا وی با داشتن درک علمی راه را

برای شعرا. تمامی آئینده پاری هموار ساخت" سه.

کسانی که طرفدار شعر کلاسیک یا قدیم بودند چون ایشان از دقت بنی مطالعه این آثار نوراً کردند و گفتند ما را باید کاملاً موافق با کسانی بشویم که معتقد با آوردن روشها و مضمونهای تازه در ادبیات ایران و مخصوصاً در شعر هستند، و این همان سنت دیرینست که بزرگان شعر فارسی با کمال استادی آنرا بار برده اند و اگر شعر فارسی تا امروز تکرار روش نخستین معروف یعنی رودکی می بود دیگر این رونق هزار ساله را نمی داشت، و همان یک رودکی برای ما و برای جهانیان بس بود.

نیمادرد و کرب جامعه امروز را در یک نظم خودش بعنوان "ای شب" اینطور
عیان می سازد، می گوید:

هان ای شب شوم و حشت انگیز تا چند زنی به جانم آتش

یا چشم مرا ز جای برکن یا پرده ز روی خود فروکش

یا باز گذار تا بمیرم کز دیدن روزگار سیرم

شعرا می که نظم 'افسانه' نیما را سر مشق قرار دادند فریدون توللی یکی از ایشان

است فریدون قبل از این تحرک در شعر قدیم و شعر سنتی و روایتی دسترس کامل داشت. دکتر

حمید زرین کوب این حقیقت را به اقتباس زیر آشکار کرده است:

"اومی گوید: قرات "افسانه" در من تاثیر خاصی کرده، و به من که تا آن تاریخ در

سبک قدیم شعری گفتم راه نشان داد و من حس کردم که جهت و مسیر شعر من همان راهی

است که نیما پیش گرفته است. ازین رو دنبال او رفتم" ۵

علاوه از فریدون توللی فروغ فرخزاده هم نظم 'افسانه' را سر مشق شعر خود قرار داد و سفر شعر خود

را آغاز نمود۔ عدہ زیادی از شعرای جدید روش نیما را بکار بردند و شعر جدید فارسی را سرو صورتی دادند۔ شعرای جدید کہ این طرز را اختیار نمودند چندین شعرای نامور این دورہ تجدید مثل نادر نادر پور، فروغ فرخزاد، ایرج افشار، سہراب سپہری، مہدی اخوان ثالث، فریدون تولّی، ہوشنگ ابہتاج سایہ، سمین بہہانی، احمد شاملو و جز آن را میتوان نام برد۔ این شاعران برگزیدہ نہ فقط در ایران مشہور شدند بلکہ شہرتی و معرّفی ایشان از سراسر جہان فراتر رفت۔

بترس طوالت من این مقالہ را مختصر می کنم ولی در پایان، توضیح این حقیقت ناگزیری نماید کہ شعرای امروز نسبت بہ شعرای قدیم و پیشراون دارای احساسہای اجتماعی و ترجمان فکرہای ملی و سیاسی می باشند۔ بدین جہت فکر شاعر جدید پُر و آراستہ بہ الفاظ و کلمات رنگین همچو پیشین نمی باشد بلکہ خیلی معمور بمعانی بار آور و افکار سودمندی شود۔ مختصر اینکہ شعرای جدید بکلی آزاد از ہمہ روایتہای تقلیدی و طریقہای سنتی شدہ، بتفسیر مسائل زندگانی امروز روی نمودہ اند۔

با وجود این ہمہ کہ در بالا گفتہ شد، درک معنی در ادبیات جدید فارسی کاری بس دشوار است۔ در مورد معنی متعدد شعر جدید فارسی، میتوان گفت کہ فکر و اندیشہ ہر کس نسبت بہ ادراک نمودن ہر ادب، مثل شعر جدید فارسی آنچه کہ بودہ است بسی دشوار است۔ ہر کس بقدر بینش و فکر و استعداد خود درک می کند و بندہ درین مقالہ مختصری ادعای ندارم زیرا کہ سخن محدود و گفتنی لا محدود است۔

بدلتے دور میں جس نے بدل جانا نہیں سیکھا
اسی کو ڈالتی ہے گردشِ ایام خطرے میں

حواشی و منابع

- ۱- 'شعروهنر' از دکتر پرویز ناتل خانلری ص ۲۲۱-
- ۲- بررسی ادبیات امروز از دکتر محمد استعلامی ص ۱۳۹-۱۳۸
- ۳- ایرج میرزا، کلیات دیوان ایرج میرزا- چاپ خسرو ایرج ص ۱۲۲
- ۴- سایه روشن شعر نوپاری از عبدالعلی دستغیب ص ۸۲
- ۵- چشم انداز شعر نوپاری از دکتر حمید زرین کوب ص ۸۷

کتاب دیگر

- ۱- زیب سخن یا علم بدیع پاری از دکتر محمود نشاط مجلد نخست چاپ نخست
- ۲- تاریخ ادبیات ایران از دکتر رضا زاده شفق
- ۳- فارسی افسانه نگاری و منتخب افسانه (اردو) از دکتر عبدالحلیم اختر
- ۴- ادبیات جدید ایران از دکتر منظر امام
- ۵- مختصری در تاریخ و نثر پاری از دکتر ذبح اللہ صفا
- ۶- راهیان شعر امروز ۲ با انتخاب دارپوش شاهین
- ۷- سیری در شعر فارسی از دکتر عبدالحسین زرین کوب
- ۸- شعر فارسی از آغاز تا امروز از پروین شکیبای
- ۹- شعر امروز مؤلفان ساعد باقری، محمد رضا محمدی نیکوی
- ۱۰- جدید فارسی شاعری (اردو) از پروفسور فیض الرحمن
- ۱۱- نوآوری در شعر معاصر فارسی از دکتر علی اکبر نقی پور
- ۱۲- گلزیده ادبیات معاصر (مجموعه شعر) مشفق کاشانی تهران-

